

A Vámbéry Ármin Centenárium Emlékbizottság sajtóanyaga

a 2013. június 18-án, az MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet
II. em. 224. tanácstermében tartandó sajtótájékoztatóhoz

A sajtótájékoztatót tartja: Hazai György akadémikus, Vámbéry-kutató és Fodor Pál, a Centenárium Emlékbizottság titkára

*A sajtótájékoztatóon részt vesz
és hozzászól:*

Kelecsényi Ágnes, az MTA Keleti Gyűjteményének vezetője és
Hodossy Gyula, a dunaszerdahelyi Lilium Aurum Kiadó vezetője

A Vámbéry Ármin Centenárium Emlékbizottság programjai Vámbéry Ármin (1832–1913) halálának századik évfordulóján

Vámbéry Ármin a kiegyezés és az első világháború közötti időszakban az ország egyik legismertebb és legnépszerűbb emberének számított. Hírnevét elsősorban 1861–1864 között Közép-Ázsiában tett utazásainak köszönhetően. Ennek eredeti célja a magyarság keleti kapcsolatainak feltárása és a Kőrösi-Csoma Sándor által megkezdett munka folytatása volt, a sors azonban úgy akarta, hogy a fiatal kutató érdeklődése Közép-Ázsia múltja és jelene felé forduljon. Innen kinövő, szerteágazó tudományos és közéleti tevékenysége folytán hamarosan világszerte ismertté vált.

Vámbéry elsősorban a muszlim világ, leginkább Törökország, Irán és Közép-Ázsia szakértője lett. Tevékenysége több területen is *úttörőnek* számít: utazóként *Közép-Ázsia* egyik feltárója és az orosz hódítások előtti állapot egyik utolsó leírója, tudósként pedig egy új, önálló tudomány, a *turkológia* (törökségtudomány) egyik megalapítója. Felfogása szerint a turkológia az *egész* törökség tudománya, nem korlátozódhat például csak az oszmán-törökségre. Ehhez járul a magyar turkológia külön feladata: a honfoglalás előtti kor török kapcsolatainak, a besenyő–kun hatásoknak és az oszmán-török hódoltság korának feltárása. A Vámbéry által kijelölt területeken és az ő munkássága nyomán jött létre a magyar turkológiai kutatások impozáns épülete, mely tudósok hosszú sorát (így Németh Gyulát [1890–1976], Fekete Lajost [1891–1969] és Ligeti Lajost [1902–1987]) adta a nemzetközi és a magyar tudománynak.

Nagy ívű tudományos munkásságát kiegészítette élénk közéleti tevékenysége. A közép-ázsiai útvjáról hazatérő fiatalabban egy csapásra az angol úri osztály divatos vendégévé, a világpolitika sorsát befolyásoló uralkodók (Viktória és fia, VII. Eduárd, perzsa sahok és oszmán szultánok) személyes jó barátjává vált. A II. Abdulhamid török szultánhoz fűződő viszonya különösen szorosra vált. A nyugati sajtó erejét korán felismerő szultán Vámbéryben nemcsak a török nyelv és kultúra kutatóját és a török nemzeti tudat ébresztőjét tisztelte, hanem mint világszerte publikáló újságíró is körülrajongta. A *The Times*, valamint számos más ország vezető napilapjainak címlapján megjelenő vezércikkek szerzője – *distinguished foreigner* álnéven – képes volt a nyugati közvélemény figyelmét felkelteni és ráirányítani a keleten zajló „nagy játszma” mozzanataira, ezért Vámbéry tollát nemcsak az uralkodók, de a politikusok is félték és tisztelték. Ennek is köszönhető, hogy Vámbéry Ármin gondolataira és helyzetjelentéseire a brit Foreign Office is kíváncsi lett, így 1889–1911 között a diplomáciai babérokra törő, ám a nagypolitikához túlzottan naiv és idealista tudós rendszeres levelezésben állt az angol külügy munkatársaival. A sok helyen – tegyük hozzá tévesen – ügynöknek, sőt kettős ügynöknek kikiáltott Vámbéry külpolitikai erőfeszítései nem értek el sikereket, mivel az angol és osztrák-magyar érdekekért végzett munkája dacára a két ország végül ellentétes oldalon lépett be az első világháborúba.

Mindezekkel együtt az érettségivel sem rendelkező Vámbéry Ármin életműve csodálatra méltó. Az önmagukban is hatalmas kutatási területeken megjelentetett tudományos műveinek, monográfiáinak és tanulmányainak egész sora mind a mai napig alapművei a Kelet iránt érdeklődő kutatóknak. Újságcikkei, beszámolóai a kor politikájáról és társadalmáról festenek hű képet, míg a magyarsággal kapcsolatos felfedezései minden magyar ember számára alapvető fontosságúak. Végezetül ki kell emelni, hogy a pesti egyetemen 1870-ben Vámbéry Ármin vezetésével megalakult világ első, a törökség nyelvével és történelmével foglalkozó intézménye, melynek örökségét a ma is aktívan működő ELTE Bölcsészettudományi Kar Török Filológia Tanszék hivatott tovább vinni.

Vámbéry Ármin 1913. szeptember 13-án hunyt el budapesti otthonában. Halálának századik évfordulóján a magyar kulturális és tudományos élet különböző tényezői (Emberi Erőforrások Minisztériuma, az MTA Nyelv- és Irodalomtudományok Osztálya, tudós keletkutatók) kezdeményezték, hogy a nagy tudós tudományos és politikai tevékenységéről méltó megemlékezésekre kerüljön sor. Ezek összefogására az MTA elnöke Vámbéry Centenárium Emlékbizottságot hozott létre. A Bizottság elnöke Maróth Miklós, az MTA alelnöke, titkára Fodor Pál, az MTA BTK főigazgatója, tagjai pedig orientalista akadémikusok, a hazai (budapesti, szegedi, debreceni) egyetemek keletkutatással foglalkozó tanszékeinek vezetői, az EMMI és a Külügyminisztérium képviselői. A 2013. április 9-én megalakult emlékbizottság az alábbi kiemelt programokkal kíván méltó emléket állítani Vámbérynek.

1. **Nemzetközi tudományos konferencia 2013. szeptember 13-án**

Az egynapos konferenciát az emlékbizottság az ELTE-vel közösen rendezi, helyszíne az előzetes tervek szerint az ELTE Egyetem téri épületének aulája. A tudományos rendezvény Vámbéry munkásságának eddig kevésbé ismert oldalait igyekszik bemutatni, így az előadók elsősorban a tudós politikai és közéleti tevékenységét vizsgálják, egyebek között a Közép-Ázsiaért folyó versenyfutásban játszott szerepét és a pánturkista és cionista mozgalmakhoz való viszonyát. A meghívottak között ismert Közép-Ázsia és Vámbéry-kutatók vannak, így Barbarbara Kellner-Heinkele és Ruth Bartholomä Németországból, Jacob Landau Izraelből, Edward J. Lazzerini az USA-ból, Mustafa Kaçalın Törökországból, Hazai György és Vásáry István akadémikusok Magyarországról. A meghívottak utazási költségeit az MTA, szállás- és étkezési költségeit az ELTE és az EMMI vállalta magára.

2. **Vámbéry emlék-kiállítás az MTA Könyvtárában**

Az MTA Keleti Gyűjteménye – amelynek egyik legértékesebb része éppen Vámbérynek köszönhető – sok Vámbéryhez kapcsolódó anyagot tartalmaz. A Gyűjtemény vezetője és munkatársai ezekből kisebb kamara-kiállítást rendeznek, amelynek megnyitójára a konferencia napján, annak végétével kerül sor.

3. **Vámbéry-honlap létrehozása**

Az MTA Keleti Gyűjteménye török anyagát gondozó turkológus munkatárs, Kovács Nándor Erik vezetésével kisebb munkacsoport alakult, amely olyan Vámbéry-honlapot kíván létrehozni, amelyen a tudós életére és munkásságára vonatkozó legfontosabb adatok, írásos és képi dokumentumok, valamint rövid tudományos összefoglalók kapnak helyet, s amely a későbbiekben folyamatos bővüléssel majd.

4. **Kiseb, magyar nyelvű Vámbéry-emlékkötet kiadása**

A Magyar Tudomány című akadémiai lap nyár végi száma hat tanulmányból és egy bevezetőből álló blokkot fog közölni. Az írások Vámbéry életútját, turkológiai és egyéb tudományos munkásságát és politikai-közéleti szereplését mutatják be röviden a szakmai közönségének és az érdeklődő nagyközönségnek. Az emlékbizottság a tanulmányokat önálló kötetben is meg kívánja jelentetni és az EMMI anyagi támogatásával el akarja juttatni az iskolákba, hogy a tanulóifjúság is megismerkedhessen Vámbéry teljesítményével és a vele foglalkozó kutatás legújabb eredményeivel.

5. **Vámbéry-művek újrakiadása**

Az emlékbizottság fontosnak tartja, hogy Vámbéry néhány alapműve az évfordulóra újra hozzáférhetővé váljék. Ennek érdekében felvette a kapcsolatot a dunaszerdahelyi Lilium Aurum Kiadóval, amely az utóbbi évtizedben nyolc Vámbéry-kötetet jelentetett meg. Amennyiben anyagi támogatást kap hozzá, a kiadó kész arra, hogy az emlékbizottsággal együttműködve kihozza Vámbéry közép-ázsiai utazásairól szóló beszámolóját és az életútjára visszatekintő „Küzdélmeim” c. munkáját. Az emlékbizottság terve az, hogy az EMMI anyagi támogatásával a köteteket eljuttatja a magyar iskolákba.